

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ สภาพแวดล้อมของสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นปัญหาการลดลงของป่าไม้ ปัญหาดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ ความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมและน้ำเน่าเสีย ไม่เหมาะแก่การใช้และการบริโภค การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ และในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมส่วนรวม ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเป็นการแก้ปัญหาแนวทางหนึ่งที่ต้องกระทำ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะได้ผลและมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมนั้นๆ การสร้างความตระหนักความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง ที่สามารถนำมาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของสังคมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีคุณธรรมอันจะช่วยให้สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถของตน อันจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีประสิทธิภาพของอาชีพการงาน ซึ่งรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของสังคม เพื่อทำให้มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติจึงได้กำหนดนโยบายของการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังให้เยาวชนของชาติมีความรู้ ความตระหนัก เจตคติและรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นรู้จักตัดสินใจจะกระทำสิ่งใดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล มีเป้าหมายให้เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงอายุ 6-18 ปี ได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานตามวัยและมุ่งเน้นให้นักเรียน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถพื้นฐานในการคิดแปลงแก้ไข

ปัญหา ปรับตัวและนำการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้อย่างเหมาะสม มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและทักษะวิชาชีพ ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจและมีค่านิยมที่ถูกต้องทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545) ได้ระบุไว้ว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูพร้อมทั้งอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันสถานะสิ่งแวดล้อมในชนบทและในเมือง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล การใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมวินัยและประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตให้เป็นไปอย่างประหยัด ได้ประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนเพิ่มบทบาทของประเทศไทยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545) ได้ระบุถึงแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ในด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาโดยมีเป้าหมายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อความมั่งคั่งของประเทศแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยการพัฒนาทางด้านสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ให้ล้าหลังตามเศรษฐกิจไม่ทัน ย่อมมิใช่การพัฒนาที่จริงจังยั่งยืนอีกต่อไป ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปัญหาความร่วมมือกลายเป็นปัญหาร่วมของทุกประเทศทั่วโลกที่จะต้องให้ความสำคัญและเอาใจใส่ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ครอบคลุมมีรายได้เพียงพอ มีความสงบสุข และอบอุ่นท่ามกลาง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการสืบทอดสายใยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาคนสืบต่อไป

โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนและประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นับเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการเตรียมให้เยาวชนของชาติในช่วงอายุ 6-18 ปี เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสามารถที่พัฒนาประเทศต่อไป เยาวชนในวัยดังกล่าวถือว่าเป็นวัย

กำลังเจริญเติบโต และเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่และเป็นวัยที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานของประเทศอีกด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ควบคู่กันไปเพื่อที่จะให้เยาวชนเหล่านั้นได้ความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี ซึ่งเยาวชนเหล่านี้จะเป็นผู้ช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า เยาวชนมีโอกาสรับรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีความเข้าใจในคุณค่ามากขึ้น จากสังคมที่มีปัญหาในเรื่องสภาวะแวดล้อม และสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้มากกว่าผู้ใหญ่ ในอนาคตการพัฒนาให้เกิดความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการชี้แนะให้เยาวชนเหล่านี้มีความพร้อมที่จะสร้างประโยชน์ ช่วยหาแนวทางและให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาเยาวชนของชาติ ให้ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ถึงแม้ว่าตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้กำหนดเนื้อหาให้มีการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมในกลุ่มวิชา วิทยาศาสตร์ แต่ยังมีได้มีการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขตที่ 3 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาก่อน สภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังเป็นปัญหาสำคัญ ประชาชนช่วยกันแก้ปัญหาได้ไม่ทั่วถึง เช่น การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง การแยกขยะในการทิ้ง การใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติก กล่องโฟมและถุงพลาสติก เป็นต้น ซึ่งปัญหาของสภาพแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของบุคคลในชุมชนนั้นๆ เมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ทำให้การพัฒนาคุณภาพของบุคคลในแต่ละชุมชนไม่เกิดความก้าวหน้า นักเรียนเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเป็นผู้ที่จะช่วย กระตุ้นตนเอง สมาชิกในครอบครัวและชุมชน ให้เกิดความสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน ในด้านสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นซึ่งโรงเรียนต่างๆ จะต้องมีการเตรียมครูให้มีความเข้าใจในหลักสูตรสอนได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการวางแผนการสอนเป็นขั้นตอน มีการวิเคราะห์และศึกษาหลักสูตร ซึ่งจะช่วยให้ทราบการกำหนดจุดประสงค์ของการสอน มีความเข้าใจในเนื้อหา และวิธีการสอนสิ่งแวดล้อม สามารถวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและมีพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องต่อไป

### จุดมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมของครูวิทยาศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3
2. เพื่อศึกษาความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมของครูวิทยาศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

### ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมของครูวิทยาศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

#### ขอบเขตเนื้อหาและเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2548 ถึง วันที่ 21 ตุลาคม พุทธศักราช 2548

#### ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูวิทยาศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 จำนวน 2,328 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3, 2548)

#### กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์จำนวน 200 คน ในเขตพื้นที่การศึกษาเขต 3 จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างหลายขั้นตอน (Multi – Stage random)

### นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้านเนื้อหา คือ ด้านเนื้อหา ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านความคิดและประเมินผล

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดลอม หมายถึง ความประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดลอม การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดลอม ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

ครู หมายถึง ผู้ที่สอนเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ เขต 3

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ดังนี้

(1) ทำให้ทราบปัญหาและความต้องการของครูวิทยาศาสตร์ในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

(2) เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจและที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนสิ่งแวดลอม ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

(3) เป็นแนวทางสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ในการจัดพัฒนาผู้สอน สิ่งแวดลอมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ให้มีประสิทธิภาพ